

KATHOLIEKEN VLUCHTTEN VOOR OORLOGSZUCHTIGE KANSELIER

Otto von Bismarck en Gooise Meren

Otto Eduard von Bismarck (1815-1898) was van 1862 tot 1890 kanselier (minister-president) van Pruisen. Deze nationalistische en conservatieve staatsman voerde vanaf 1864 oorlogen met respectievelijk Denemarken, Oostenrijk en Frankrijk om het Pruisische grondgebied uit te breiden.

Bovendien bestreed hij de rooms-katholieke kerk in Pruisen, omdat hij de macht van de katholieken, die het in de Zuid-Duitse staten voor het zeggen hadden, vreesde. Het optreden van Von Bismarck heeft indirect veel invloed gehad op hoe Gooise Meren er nu uitziet.

Nieuwe Hollandse Waterlinie

Nederland was bang dat Von Bismarck de Nederlandse neutraliteit niet zou respecteren. Het Nederlandse leger was niet omvangrijk genoeg om de grenzen te verdedigen. Al in 1815 was daarom gekozen voor de verdediging van de

belangrijkste steden: Amsterdam, Rotterdam, Utrecht en Den Haag door middel van de vanouds bekende waterlinie. De waterlinie uit de 17de eeuw werd vervangen door de sterkere Nieuwe Hollandse Waterlinie. Die bestond uit een gebied dat onder water gezet kon worden dat strekte van het eilandfort Pampus tot de Biesbosch en omvatte vijf vestingsteden: Muiden, Weesp, Naarden, Gorinchem en Woudrichem. Toen Von Bismarck aan de macht was, werd deze linie verder versterkt.

Forten

Het leger moest bij een vijandelijke aanval buiten de waterlinie een verdedigingslinie vormen. Naarden liet in 1868 vooruitgeschoven forten aanleggen waarachter het leger zich, als het werd teruggedrongen, kon hergroeperen om de vijand opnieuw te lijf te gaan. Naast de al bestaande forten en het Ericafort en het Hamerslot bij de Karnemelksloot kwamen

■ Otto von Bismarck, geschilderd door Franz von Lembach in 1890.

er nieuwe forten, waarvan het nog bestaande Fort Werk IV in Bussum het sterkste was. Van de overige forten resteren alleen nog enkele sporen in het landschap. In het Laegieskamp ligt op het veld tussen de voetbalvelden van

Rond de forten konden geen woonwijken (anders dan van houten huizen) gebouwd

BFC en de Hilversumse Meent een (opnieuw uitgegraven) ronde vijver met een eilandje erin dat ooit met een geschutopstelling erop het Pannenkoekenfort vormde. Verderop, in het gebied Gijzenveen achter de Koedijk, is de omtrek weer zichtbaar gemaakt van Fort Werk I. Dit fort behelsde niet meer dan een aarden wal met een droge gracht.

In 1873 liet Naarden aan de Zuidoostkant het nog bestaande eilandfort Ronduit bouwen om het gebied ten noorden van de vesting te beveiligen. In hetzelfde jaar liet Muiden Fort H bouwen: een bomvrij fort waarin wapens

en munitie konden worden opgeslagen. In 1874 volgde in Muiden het nog zichtbare Muizenfort, dat de doorgangen via de Zeedijk en de Naardertrekvaart moest beveiligen. Fort H is na een verbouwing in 2021 niet direct als een fort te herkennen.

Verboden kringen

Rond elk fort moest sinds 1853 een verboden kring worden vrijgehouden, waarbinnen alleen houten huizen gebouwd mochten worden. Hierdoor konden er rond Naarden en Muiden, maar ook rond de forten die eromheen lagen geen woonwijken (anders

den die door de verboden kringen tot 1926 (grotendeels) onbebouwd bleven. De Prinses Irenelaan, de Groene Long bij Spant en de omgeving van station Bussum-Zuid zijn daar voorbeelden van.

Pruisische vluchtelingen

Nog op een tweede manier deed de invloed van Von Bismarck zich gelden. De achterstelling van de katholieken leidde ertoe dat veel katholieken uit Pruisen wegvluchtten. Ze gingen uiteraard naar Zuid-Duitsland, maar ook naar Nederland, waar ze bijvoorbeeld in het katholieke dorp Bussum terecht kwamen. Onder

■ Fort Ronduit met ophaalbrug.

Foto nieuwewaterlinie.nl

UIT DE FOTOCOLLECTIE VAN HET STREEKARCHIEF

www.gooienvechthistorisch.nl 035 207 09 99 Cattenhagestraat 8, Naarden

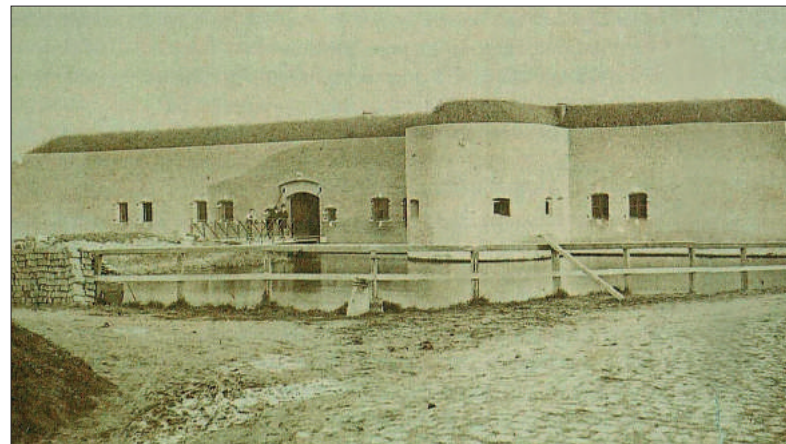
Op naar het stembureau!

Vandaag zitten in het hele land leden van stembureaus klaar om u het stembiljet te overhandigen waarmee u uw stem uit kunt brengen op uw favoriete kandidaten. Op 3 april 1919 zaten, in Stembureau Bussum II (in het Irene-gebouw aan de Kapelstraat), de heren Harshagen, Klijnman, Fabius, Van Dishoeck en Frijlink (v.l.n.r.) klaar voor de verkiezingen van de Provinciale Staten van Noord-Holland. De stembiljetten konden in de melkbussen gedeponeerd worden.

FOTO EN TEKST: GEMEENTEARCHIEF GOOISE MEREN EN HUIZEN

■ Het gereconstrueerde Pannenkoekenfort in het Laegieskamp. Foto: Eric Bor

■ Het Muizenfort in Muiden vlak na de oplevering in 1874.

Foto: Koninklijk Archief Den Haag

dan van houten huizen) gebouwd worden. In Naarden werden de verboden kringen in 1926 opgeheven en in Muiden gebeurde dat in 1951. Bussum had eveneens gebie-

den waren in 1871 de 34-jarige Joseph Hermann Biegel en de 17-jarige Anton Dreesmann. Deze twee Pruisen zouden veel invloed hebben op hoe Bussum er na de komst van de Oosterspoorweg in 1874 uit ging zien. Biegel als mede-ontwikkelaar van het Spiegel en Dreesmann bijvoorbeeld door het Majellaziekenhuis, dat in 1915 vooral door zijn toedoen tot stand kwam.

Eric Bor

Bronnen:

Otto von Bismarck – 'Ijzeren kanselier' van Duitsland op historiek.net; nieuwewaterlinie.nl, gemeentearchief Bussum en tgooi.info.

Met dank aan Jolien Hardsteen van Fier Bussum en Ayla Blüm van Historische Kring Stad Muiden.

■ Luchtfoto Fort Werk IV met erachter Spant!

Foto FocusOn voor Fier Bussum.